

การศึกษาปรัชญาชีวิตมนุษย์ในมุมมองของหวังหยางหมิง

A Study of Philosophy of Life in the Viewpoint of Wang Yangming

จักรพงษ์ ชดช้อย

Jakkapong Chodchoy

อาจารย์ประจำสาขาจีนศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเซีย

Bachelor of Arts Program in Chinese, Eastern Asia University

Received: August 1, 2019

Revised: October 30, 2019

Accepted: September 16, 2019

บทคัดย่อ

แนวคิดของหวังหยางหมิงเป็นแนวคิดสำนักขงจื้อกระแสหลักในสมัยราชวงศ์หมิงที่สำคัญไม่แพ้แนวคิดสำนักขงจื้อในสมัยราชวงศ์ซ่งอย่างสองพี่น้องตระกูลเฉิง จูซีและลูจิว่วน บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาปรัชญาชีวิตในมุมมองของหวังหยางหมิง พื้นฐานทางแนวความคิดของหวังหยางหมิงนั้นเกิดจากการปฏิเสธแนวคิดสำนักหลักการแห่งสวรรค์ของจูซี ดังนั้น บทความฉบับนี้จึงทำการเปรียบเทียบระหว่างแนวคิดของนักคิดทั้งสองท่านเป็นหลักภายใต้ประเด็นเรื่องของเป้าหมายและวิธีการในปรัชญาชีวิตของมนุษย์ หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ให้เห็นถึงคุณค่าของการศึกษาปรัชญาชีวิตมนุษย์ในมุมมองของหวังหยางหมิงที่มีต่อสังคมในปัจจุบัน บทความฉบับนี้พบว่า แม้แนวคิดของหวังหยางหมิงจะเป็นจุดสูงสุดในพัฒนาการทางปรัชญาจีน แต่แนวคิดของท่านก็มีปัญหาที่สำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือ หวังหยางหมิงไม่ได้กล่าวว่าความรู้เกิดขึ้นมาได้อย่างไร จากปัญหาดังกล่าวนี้ได้กลายเป็นประเด็นข้อถกเถียงที่สำคัญต่อแวดวงการศึกษา แนวคิดหวังหยางหมิงในภายหลัง ทั้งนี้ การทำความเข้าใจในปรัชญาชีวิตมนุษย์จะช่วยให้เราเข้าใจในพื้นฐานและภาพรวมแนวคิดสำนักแห่งจิตของหวังหยางหมิง ตลอดจนพัฒนาการทางความคิดของแนวคิดสำนักขงจื้อในสมัยราชวงศ์หมิงได้อย่างครอบคลุมและลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: หวังหยางหมิง, สำนักจิตนิยม, ปรัชญาชีวิตมนุษย์

Abstract

The views of the most notable Chinese Neo-Confucian philosopher, Wang Yangming during the Ming dynasty, along with the Cheng Brothers, Zhu xi, and Lu Jiuyuan from the Song dynasty, are regarded as the most conventional philosophies of Confucianism. This paper hereby focuses on the Philosophy of Life from the view of Wang Yangming. Essentially, the thinking of Wang Yangming instigated a rejection of the thought of the orthodox idealistic philosophy of the Cheng-Zhu School. Therefore the concentration of this paper will be the comparison of the similarities and differences of the goal of life, and the method of life of these two Neo-Confucian philosophers. The paper analyzed the value of life from the viewpoint of Wang Yangming for contemporary society. This paper found that the thoughts of Wang Yangming are the highest in the development in the Confucian history, but his thoughts had a problem. Wang Yangming did not allude to the source of innate knowing

nor did he reveal that the innate knowing in everyone is not always complete. Hence, this problem has therefore become the important topic in Wang Studies. Learning the philosophy of life lets us realize the basic overview of the philosophy of Wang Yangming, and allows us to witness the comprehensive and profound development of Ming Neo-Confucian.

Keywords: Wang Yangming, School of Mind, Philosophy of Life



บทนำ

หวังหยางหมิง (王阳明) หรือหวังโส่วเหริน (王守仁) ในวัยเด็กมีชื่อว่า อวิน (云) ชื่อรองว่าป้ออาน (伯安) เกิดในศักราชเฉิงฮวา (成化) ปีที่ 8 สมัยพระเจ้าหมิงเสียนจง (明宪宗) ซึ่งตรงกับ ค.ศ. 1472 ถึงแก่กรรมในศักราชเจียจิ้ง (嘉靖) ปีที่ 7 สมัยพระเจ้าหมิงชื้อจง (明世宗) ตรงกับ ค.ศ. 1527 เป็นนักคิดและนักปรัชญาสำนักขงจื้อสายจิตนิยมผู้ยิ่งใหญ่ในสมัยราชวงศ์หมิง ซึ่งเกิดในครอบครัวตระกูลขุนนางบัณฑิต เนื่องจากเคยบรรยายความรู้ที่ล้ำหยางหมิง (阳明) จึงมีฉายาว่า หยางหมิงจื่อ (阳明子) ผู้คนส่วนใหญ่ขนานนามท่านว่า อาจารย์หยางหมิง (阳明先生)

ในแง่ชีวประวัติของหวังหยางหมิง ท่านสอบติดบัณฑิตระดับจิ้นชื่อในวัย 28 ปี โดยเริ่มแรกได้รับการบรรจุเป็นข้าราชการในกระทรวงโยธาธิการ ต่อมาได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นหัวหน้ากระทรวงยุติธรรม หัวหน้าแผนกคัดเลือกบุคคลของกระทรวงกลาโหม และดำรงตำแหน่งข้าราชการฝ่ายบูตามลำดับ ภายหลังจากหวังหยางหมิงมีความขัดแย้งกับขันทีหลิวจิ้น (刘瑾) จนถูกใส่ร้ายว่าสมคบร่วมกันทุจริต มีโทษถึงขั้นเนรเทศให้ไปอยู่เมืองหลงฉ่าง (龙场) มณฑลกุ้ยโจว (贵州) แต่ในระหว่างทางหลิวจิ้นได้ส่งคนตามมาฆ่า แต่หวังหยางหมิงกลับหนีรอดไปได้อย่างหวุดหวิด ในช่วงเนรเทศหวังหยางหมิงได้รับตำแหน่งให้เป็นเจ้าหน้าที่ส่งข่าวสาร ต่อมาได้เลื่อนขั้นเป็นนายอำเภอประจำเมืองหลูหลิง (庐陵) หลังจากที่ขันทีหลิวจิ้นและพรรคพวกถูกกำจัด หวังหยางหมิงได้ถูกเรียกตัวให้ไปรับราชการที่เมืองหลงจื่ออีกครั้ง โดยได้รับการแต่งตั้งเป็นกรมสืบสวนฝ่ายขวา ต่อมาได้รับการเลื่อนตำแหน่งเป็นผู้ตรวจการประจำมณฑลเจียงซี (江西) ในขณะเดียวกัน

ก็ได้นำทัพไปปราบโจรผู้ร้าย ตลอดจนปราบกบฏจูเจินเหา (朱宸濠) จนพ่ายแพ้อย่างราบคาบอีกด้วย นอกจากนี้จะมีคุณูปการในการนำทัพไปปราบโจรกบฏแล้ว หวังหยางหมิงยังเปิดสำนักบรรยายความรู้ปี้จี้ซาน (辟稽山书院) ที่เมืองเซ่าซิง (绍兴) อีกด้วย แต่เนื่องจากจำนวนลูกศิษย์เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก ทำให้หวังหยางหมิงต้องก่อตั้งสถาบันการศึกษาเพิ่มอีกแห่งหนึ่งชื่อว่า สำนักบรรยายความรู้หยางหมิง (阳明书院) อีก 5 ปีต่อมา ในปี ค.ศ. 1527 ก็ได้รับการรับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นข้าหลวงประจำมณฑลกวางตุ้งและกวางสีควบคู่กับตำแหน่งผู้ตรวจการ จนถึงช่วงบั้นปลายชีวิต หวังหยางหมิงยังคงได้รับการแต่งตั้งจากพระเจ้าหมิงชื้อจงให้ดำรงตำแหน่งเป็นมุขมนตรีฝ่ายบริหาร กระทรวงกลาโหม และผู้ตรวจการแผ่นดินฝ่ายซ้าย จนถึงคราวอนิจกรรม จะเห็นได้ว่า หวังหยางหมิงไม่ได้เป็นเพียงแค่นักคิดและนักปรัชญาสำนักขงจื้อผู้ยิ่งใหญ่เท่านั้น อีกทั้งยังเป็นขุนนางบุ๋นที่เชี่ยวชาญเรื่องบู๊ที่หาตัวได้ยากในประวัติศาสตร์จีนอีกด้วย จึงไม่แปลกใจว่าทำไมอนุชนคนรุ่นหลังถึงได้ยกย่องท่านว่าเป็นอริยปราชญ์ต่อจากขงจื้อ

ในฐานะที่หวังหยางหมิงเป็นนักคิดสำนักขงจื้อสายจิตนิยม ท่านมองว่าจิตเป็นนายของทุกสรรพสิ่ง เป็นหลักการแห่งสวรรค์ นอกจากจิตที่ย่อมปราศจากหลักการแห่งสวรรค์ นอกจากจิตที่ย่อมปราศจากสรรพสิ่งที่ถูกปรุงแต่งใด ๆ เอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำ (知行合一) เป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักลงมือปฏิบัติจริง การนั่งวิปัสสนา (静坐) เป็นการตัดขาดการยั่วยวนของกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดี ส่วนการแจ่มแจ้งในจิตภาพ (致良知) เป็นวิธีการขัดเกลาจิตใจเพื่อไม่ให้กิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดีเข้ามาบดบัง ทั้งนี้ก็มี

จุดมุ่งหมายคือเพื่อให้มนุษย์เป็นหนึ่งเดียวกับฟ้าดินและทุกสรรพสิ่ง

หลังจากที่หวังหยางหมิงถึงแก่กรรมได้ไม่นาน แนวคิดของท่านก็ได้รับการสืบทอดและได้รับการพัฒนา โดยบรรดาศาสนิกษย์จนกลายเป็นแนวคิดกระแสสำคัญ ตั้งแต่ในช่วงกลางราชวงศ์หมิงเป็นต้นมาและได้มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมญี่ปุ่น เกาหลีและหมู่เกาะริวกิวอย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง โดยที่เรามิสามารถปฏิเสธได้ว่าแนวคิดของหวังหยางหมิงเองก็มีความหมายครอบคลุมไปถึงปรัชญาชีวิตมนุษย์ด้วย

ปรัชญาชีวิตมนุษย์ หมายถึง การศึกษามุมมอง และทัศนคติทุกสิ่งอย่างของความเป็นมนุษย์อย่างเป็นระบบ เนื่องจากพื้นฐานทางปรัชญาจีนเป็นการมุ่งเน้นไปที่ชีวิตปัจจุบันของมนุษย์มากกว่าเรื่องของชีวิตในภพหน้า ดังที่ขงจื้อเคยกล่าวในคัมภีร์หลุนอิวี่ 《论语》 ว่า “หากไม่รู้เมื่อเกิด ไยจะทราบเมื่อตายนาย” (未知生，焉知死?) โดยทั่วไปแล้ว ปรัชญาชีวิตมนุษย์จะต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญด้วยกัน 3 ส่วน ส่วนที่ 1 จะเป็นการศึกษาเป้าหมายในชีวิตมนุษย์ เป็นการศึกษาวามมนุษย์เกิดมาเพื่ออะไร มีชีวิตอยู่เพื่ออะไร ในปรัชญาจีนสอนให้มนุษย์มุ่งฝึกฝนและพัฒนาตนเพื่อบรรลุเป็นอริยปราชญ์ ซึ่งในภาษาจีนเรียกว่า “เซ็ง เหวิน” (圣人) ส่วนที่ 2 เป็นศึกษาว่าด้วยวิธีการในปรัชญาชีวิตมนุษย์ เป็นการศึกษาวาดด้วยมนุษย์จะต้องประพฤติตนอย่างไรเพื่อให้บรรลุเป็นอริยปราชญ์ ซึ่งนักคิด นักปรัชญาจีนแต่ละท่านก็ได้เสนอวิธีการพัฒนาตนตามปรัชญาชีวิตที่ไม่เหมือนกัน ส่วนที่ 3 เป็นศึกษาว่าด้วยคุณค่าของชีวิตมนุษย์ ในบทความฉบับนี้ต้องการเสนอว่าถ้ามนุษย์ประพฤติตนตามแนวคิดของหวังหยางหมิง ชีวิตของตนจะมีคุณค่าอย่างไร สังคมจะมีคุณค่าอย่างไร ด้วยเหตุนี้ องค์ประกอบของปรัชญาชีวิตมนุษย์ทั้ง 3 ส่วนนี้จึงมีความสัมพันธ์ที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ กล่าวคือ เป้าหมายในชีวิตมนุษย์ถือเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาชีวิต เป็นบรรทัดฐานและตัวกำหนดวิธีการและคุณค่าความเป็นมนุษย์ในปรัชญาชีวิต ในขณะที่เดียวกันวิธีการและคุณค่าความเป็นมนุษย์ในปรัชญาชีวิตก็มีอิทธิพลที่สำคัญต่อเป้าหมายในชีวิตของมนุษย์ ดังนั้น การทำความเข้าใจในปรัชญา

ชีวิตจะช่วยให้เราสามารถทำความเข้าใจในพื้นฐานและภาพรวมแนวคิดสำนักแห่งจิตของหวังหยางหมิงได้อย่างครอบคลุม อีกทั้งยังช่วยให้เราเข้าใจในพัฒนาการทางความคิดของแนวคิดสำนักขงจื้อในสมัยราชวงศ์หมิงได้มากยิ่งขึ้นอีกด้วย

เป้าหมายของชีวิตมนุษย์ในมุมมองของหวังหยางหมิง

จิตไม่ได้เป็นเพียงแค่นายแห่งกาย อีกทั้งยังเป็นความรู้ดีอีกด้วย คำว่า “ความรู้ดี” นี้ในภาษาจีนเรียกว่า “เหลียงจื่อ” (良知) อันคำว่าความรู้ดีนี้ไม่ได้เป็นคำที่หวังหยางหมิงคิดขึ้นมาเอง หากเป็นคำที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์เม่งจื่อ 《孟子》 ที่นิยามไว้ว่า “ไม่ต้องครุ่นคิดพิเคราะห์ก็ได้” (所不虑而知者，其良知也。) (Yang Bojun, 1988, p. 307) ดังเช่นเมื่อได้เห็นเด็กทารกตกลงไปในบ่อน้ำ ภายใตจิตใจก็เกิดความอาทรสงสาร ความรู้ดีในที่นี้จึงถือเป็นมาตรฐานความดีงามอันสูงส่งที่สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดี ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการรับรู้ที่มีมาตั้งแต่กำเนิด โดยมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ ดังต่อไปนี้ (1) เป็นความรู้เดิมแท้ของมนุษย์และเป็นภาวะการดำรงอยู่ของจิต (2) เป็นบ่อเกิดของศีลธรรมที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ (3) เป็นภาวะการมีอยู่ของเมตตาธรรม (仁) จาริต (礼) มโนธรรม (义) และปัญญา (智) จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีว่าด้วยความรู้ดีของหวังหยางหมิงมีพัฒนาการมาจากแนวคิดของเม็งจื่อตามธรรมเนียมปฏิบัติ โดยหวังหยางหมิงได้อธิบายความรู้ดีไว้ว่า “เมื่อเห็นบิดาก็สามารถรับรู้ถึงความกตัญญูได้เองโดยธรรมชาติ หากเห็นพี่ชายก็สามารถรับรู้ได้เองโดยธรรมชาติ เมื่อเห็นทารกตกลงไปในบ่อน้ำ ก็สามารถรับรู้ถึงความอาทรสงสารโดยธรรมชาติ” (见父自然知孝，见兄自然知弟，见孺子入井自然知恻隐) (Wang Shouren, 2010, p.7) ในเมื่อจิตเป็นสิ่งที่สวรรค์สรรค์สร้างและเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นหนึ่งเดียวกับสวรรค์ การอธิบายความหมายของความรู้ดีในมุมมองหวังหยางหมิงก็จะต้องมีความหมายเดียวกับหลักการแห่งสวรรค์ ในภาษาจีนเรียกว่า “หลี่” (理) หรือ “เทียนหลี่” (天理) ซึ่งก็สอดคล้องกับทฤษฎีแนวคิดจิตคือหลักการแห่งสวรรค์ (心即理) ที่หวังหยางหมิงเคยเสนอไว้ ด้วยเหตุนี้ หวังหยางหมิงจึงได้เสนอให้ความรู้ดีเป็นพื้นฐานทางความคิดและได้เน้นย้ำว่ามนุษย์ทุกคนต้องหมั่นฝึกฝนและขัดเกลาความรู้ดีของตนให้

บริสุทธิ์ผุดผ่องอยู่เสมอ เนื่องจากความรู้ดีเป็นเมล็ดพันธุ์แห่งการบรรลุเป็นอริยปราชญ์

“อริยปราชญ์” เป็นมโนทัศน์ว่าด้วยบุคคลในอุดมคติของแนวคิดสำนักขงจื้อ และเป็นเป้าหมายขั้นสูงสุดในปรัชญาชีวิตของหวังหยางหมิง มโนทัศน์ว่าด้วยอริยปราชญ์ของหวังหยางหมิงยังคงสืบทอดเป็นแนวคิดมนุษย์สามารถบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้เหมือนกันทุกคนตามธรรมเนียมแนวคิดของสำนักขงจื้อทั่วไป นั่นหมายความว่า หวังหยางหมิงยอมรับในทฤษฎีว่าด้วยแก่นแท้ของมนุษย์ทุกคนมีแนวโน้มที่ดิงามเหมือนกับพระเจ้าเหยา-ซุนของเม้งจื้อ คำถามต่อมาคือ อริยปราชญ์คือบุคคลประเภทใด จากการนิยามคำพูดของจูซีที่ปรากฏอยู่ในคหิพจน์จูจื่อ 《朱子语类》 ทำให้เราสามารถสรุปความหมายของคำว่าอริยปราชญ์ได้ 4 ประการหลัก ดังนี้ (1) เป็นบุคคลผู้เปี่ยมล้นไปด้วยคุณธรรมและความสามารถ (2) เป็นบุคคลผู้เป็นหนึ่งเดียวกับ “เต๋า” (道) (3) เป็นบุคคลที่มีจิตวิญญาณและความประพฤติเป็นไปตามครรลองของหลักการแห่งสวรรค์ (4) เป็นบุคคลผู้ทุ่มเททั้งแรงกายแรงใจเพื่อบรรลุเป้าหมายอันเป็นอุดมคติขั้นสูงสุดเมื่อบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้ก็ย่อมสามารถปกครองไพร่ฟ้าเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนได้

จากความหมายทั้ง 4 ประการที่จูซีได้นิยามมานี้สามารถสรุปได้ว่า อริยปราชญ์คือบุคคลที่มีความสมบูรณ์แบบและบรรลุความหนึ่งเดียวกับสวรรค์ (天人合一) แม้การบรรลุเป็นอริยปราชญ์จะเป็นสิ่งที่ยาก แต่เชื่อว่าไม่สามารถบรรลุได้ ขอเพียงหมั่นร่ำเรียนและฝึกฝนเพื่อตระหนักถึงหลักการแห่งสวรรค์ที่มีอยู่ภายในจิตใจ เมื่อเป็นเช่นนี้ มนุษย์ทุกคนก็สามารถบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้ ซึ่งแตกต่างไปจากมโนทัศน์ว่าด้วยอริยปราชญ์ในมุมมองของจูซีที่สอนให้มนุษย์หมั่นแสวงหาหลักการแห่งสวรรค์ที่มีอยู่ในทุกสรรพสิ่ง เกิดพันธะกับสรรพสิ่งภายนอก ซึ่งส่งผลให้จิตของมนุษย์ไม่เป็นหนึ่งเดียวกับหลักการแห่งสวรรค์ด้วยเหตุนี้ แนวคิดอริยปราชญ์ของหวังหยางหมิงจึงมีสาระสำคัญอยู่ 2 ประการ คือ ประการแรก มนุษย์สามารถบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้อย่างไร ประการที่สอง ในเมื่อบรรลุเป็นอริยปราชญ์แล้ว มนุษย์จะรักษาความเป็นอริยปราชญ์อย่างไรต่อไป

เพื่อให้เข้าใจวิธีการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น หวังหยางหมิงจึงได้เปรียบเทียบ

บรรดาอริยปราชญ์ด้วยทองคำ ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงความสามารถของอริยปราชญ์ โดยที่หวังหยางหมิงได้กล่าวไว้ว่า

“อันความสามารถของอริยปราชญ์นั้น มีเล็กใหญ่ไม่เหมือนกัน เปรียบกับการแบ่งทองคำที่มีหนักเบา เทยาซุน ประดุจหมื่นหน่วย เหวินหวังและขงจื้อเก้าพันหน่วย อี้ว้ทัง หู่วหวังเจ็ดแปดพันหน่วย ป้ออี้สี่ห้าพันหน่วย แม้ความสามารถจะต่างกัน แต่ความบริสุทธิ์ดุจสวรรค์นั้นเหมือนกัน ย่อมเรียกว่าอริยปราชญ์ทั้งสิ้น ประดุจดังการแบ่งหน่วยแม้ไม่เหมือนกัน แต่สีกลับเหมือนกัน ย่อมเรียกว่าเป็นทองคำได้เหมือนกัน ไม่ว่าหน่วยของทองคำจะทำพันหน่วยหรือหมื่นหน่วย สีของมันก็เหมือนกัน ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่นตลอดจนเหยาถึงขงจื้อ ก็ล้วนมีจิตที่บริสุทธิ์เหมือนกัน อันทองคำนั้น สำคัญอยู่ที่สี ไม่ใช่ปริมาณ อันอริยปราชญ์นั้น สำคัญที่จิตที่บริสุทธิ์ดุจสวรรค์ ไม่ใช่ความสามารถ”

(然圣人之才力，亦有大小不同，犹金之分两有轻重。尧、舜犹万镒，文王、孔子犹九千镒，禹、汤、武王犹七八千镒，伯夷犹四五千镒。才力不同，而纯乎天理则同，皆可谓之圣人。犹分两虽不同，而足色则同，皆可谓之精金。以五千镒者而入于万镒之中，其足色同也。以夷尹而厕之尧、孔之间，其纯乎天理同也。盖所以为精金者，在足色而不在分两；所以为圣者，在纯乎天而不在才力也。) (Wang Shouren, 2010, p. 30)

จากคำพูดที่หวังหยางหมิงกล่าวมานี้ เป็นการใช้ความบริสุทธิ์ของทองคำมาเปรียบเทียบกับอริยปราชญ์ มิใช่ปริมาณการแบ่งทองคำ แม้อริยปราชญ์จะมีความสามารถที่ไม่เหมือนกัน เปรียบเหมือนกับปริมาณทองคำ แต่คุณธรรมของอริยปราชญ์นั้นไม่มีความแตกต่าง ประดุจดังสีของทองคำ ดังนั้น หวังหยางหมิงจึงให้ความสำคัญไปที่คุณธรรมมากกว่าความสามารถ อีกทั้งยังมองว่าคุณธรรมยังเป็นเครื่องมือกำหนดมาตรฐานของการบรรลุเป็นอริยปราชญ์อีกด้วย เนื่องจากมนุษย์มีความรู้ดีเหมือนกันทุกคน จึงต้องชวนขวยที่จะพัฒนาตน ดังนั้น ความรู้ดีจึงเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าพื้นฐานของมนุษย์ทุกคนล้วนมีทั้งอิสระและความเท่าเทียมกัน ไม่ว่ามีหรืออยากจนหรือมีฐานะทางสังคมอย่างไรไม่สำคัญ สิ่งสำคัญที่สุดคือการพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายขั้นสูงสุดใน

เมื่อบรรลุเป็นอริยปราชญ์แล้ว อริยปราชญ์ใน

มุมมองของหวังหยางหมิงจะมีลักษณะเป็นเช่นไร ในคัมภีร์ฉวนสือได้กล่าวไว้ว่า

“ไม่มีสิ่งใดที่อริยปราชญ์ไม่ทราบ เพียงแค่ทราบในหลักแห่งสวรรค์ ไม่มีสิ่งใดที่อริยปราชญ์ไม่สามารถเพียงแค่ประพฤติตามหลักแห่งสวรรค์ อริยปราชญ์เข้าใจในภาวะ จึงทราบว่าทุกสรรพสิ่งมีเพียงหลักแห่งสวรรค์ดำรงอยู่ จึงมุ่งแสวงหาหลักแห่งสวรรค์ มิใช่หลังจากกระจำงในภาวะ แต่สรรพสิ่งได้หล้าที่ล้วนกระจำงเข้าใจ จึงสามารถทำได้ สรรพสิ่งในได้หล้า ดังเช่นนามวัตถุระดับจำนวนพีชพรรณสิ่งสาราสัตว์ ไม่อาจเหนือความกลัดกลุ้มได้ เมื่ออริยปราชญ์กระจำงในภาวะ ย่อมไม่มีสิ่งใดที่ตนไม่ทราบ แต่บ้างก็มีจำเป็นทราบ อริยปราชญ์มีจำเป็นต้องแสวงหาความรู้ เพราะที่เป็นอยู่มิใช่ความรู้ดอกหรือ อริยปราชญ์จึงสามารถทำนายทายทักได้ ดังเช่นขงจื้อเข้าศาล มีการซักถามทุกเรื่อง เมธีเมื่อครั้งโบราณกาล “แม้รู้จักซักถาม เคารพสัพราวมอย่างที่สุด” คำพูดนี้อาจไม่ทะลุไปร่ง อริยปราชญ์มีจำเป็นต้องทราบในจาริตตนตรีนามวัตถุ แต่ต้องทราบในหลักแห่งสวรรค์ จะจะปรากฏหลักเกณฑ์ต่างๆ มากมาย ไม่เพียงแค่อถามก็เป็นหลักแห่งสวรรค์”

(圣人无所不知，只是知个天理；无所不能，只是能个天理。圣人本体明白，故事事知个天理所在，便去尽个天理。不是本体明后，却于天下事物都便知得，便做得来也。天下事物，如名物度数、草木鸟兽之类，不胜其烦。圣人须是本体明了，亦何缘能尽知得。但不必知得，圣人自不消求知，其所当知的，圣人自能问卜。如子入太庙，每事问之类。先儒谓‘虽知亦问，敬谨之至’。此说不可通。圣人于礼乐名物，不必尽知。然他知得一个天理，便自有许多节文度数出来。不只能问，亦即是天理节文文所。) (Wang Shouren, 2010, p. 106)

จะเห็นได้ชัดว่า อริยปราชญ์ในแนวคิดของหวังหยางหมิงนั้นไม่ใช่ผู้วิเศษที่เกิดมาแล้วรู้แจ้ง บางทีก็ไม่ได้รู้ไปหมดเสียทุกเรื่อง หากไม่ทราบก็ซักถาม ขอเพียงรู้ในหลักแห่งสวรรค์ก็ย่อมมีกฎวิธีต่าง ๆ มากมาย และหวังหยางหมิงได้ให้ความสำคัญไปที่การขัดเกลาทางศีลธรรมเป็นหลัก เนื่องจากความสามารถของอริยปราชญ์มีข้อจำกัดซึ่งก็สอดคล้องกับการยกตัวอย่างอริยมุขย์ผ่านการเปรียบเทียบด้วยทองคำ

จากการที่หวังหยางหมิงได้ทุ่มเทแสวงหาหนทางที่จะบรรลุเป็นอริยปราชญ์มาตลอดทั้งชีวิต แนวคิดที่ว่าด้วย “จิตคือหลักการ” ที่หวังหยางหมิงได้เสนอมานั้น ก็ถือเป็นทฤษฎีขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับแนวคิด “วิถีแห่งอริยปราชญ์แค่แก่นแท้ของตนก็เพียงพอ มิแสวงหาภายนอกจอมปลอม” (圣人之道，吾性自足，不假外求) (Huang Zongxi, 2008, p. 180) โดยที่แนวคิดนี้เป็นการยึดถือความรู้ดีเป็นมาตรฐานในการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ เป็นการกระตุ้นให้มนุษย์หันรู้จักตระหนักถึงศีลธรรมที่มีอยู่ในจิตใจของตน เมื่อผ่านการทบทวนดีแล้ว จิตใจก็ย่อมกระจำงราวกระจกใส มีความสุขไร้ทุกข์กังวล เป็นการชี้ให้เห็นถึงสภาพจิตใจของอริยปราชญ์นั้นประดุจดั่งสวรรค์ ไม่ว่าจะกิเลสจากภายนอกจะเป็นอย่างไรก็ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงจิตใจของอริยปราชญ์ได้

วิธีการทางปรัชญาชีวิตในมุมมองของหวังหยางหมิง

ในปรัชญาชีวิตมนุษย์นั้น มนุษย์ไม่สามารถบรรลุเป็นอริยปราชญ์ได้หากไม่ผ่านการลงมือปฏิบัติ จากการค้นคว้าหนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผู้เขียนพบว่า บรรดานักวิชาการเรื่องของศาสตร์แห่งหวังหยางหมิง (王学) ได้สรุปวิธีการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ของหวังหยางหมิงค่อนข้างกระจัดกระจาย จนยากที่จะชี้ชัดว่าวิธีการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ของหวังหยางหมิงมีกี่ประการ มีอะไรบ้าง แต่มีลูกศิษย์ของหวังหยางหมิงท่านหนึ่งนามว่า ฉีเยินเต๋อหง (钱德洪) ได้สรุปวิธีการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ของหวังหยางหมิงไว้ในหนังสือเค่อเหวินลู่ซิวเจี๋ย 《刻文录叙节》ว่า “ครั้นพำนักอยู่กุ้ยหยาง ลำดับแรกถกแนวคิดเรื่อง “เอกภาพแห่งการรับรู้กับการกระทำ” กับผู้เรียน หลังจากอยู่คูหยาง มักสอนเรื่องการนั่งวิปัสสนาแก่ผู้เรียนอยู่หลายครั้ง นับตั้งแต่อาศัยเจียงโย่ว เริ่มเอ่ยเฉพาะ “จื่อเหลียงจื่อ” (การแจ่มแจ้งในจิตภาพ) เพียงสามคำ ชี้ให้เห็นถึงภาวะมาโดยตลอด ทำให้ผู้เรียนได้สติบค้ำกล่าวยอมรับแจ้ง เป็นการสอนและความเปลี่ยนแปลงแปรสามประการ”

(居贵阳时，首与学者为“知行合一”之说；自滁阳后，多教学者静坐；江右以来，始单提“致良知”三字，直指本体，令学者言下有悟：是教亦三变也。) (Wang Shouren, 1992, p. 16)

จากข้อสรุปที่เขียนต่อหงบันทึกไว้ข้างต้น วิธีการบรรลุเป้าหมายเป็นนอริยปราชญ์ในปรัชญาชีวิตของหวังหยางหมิงมีด้วยกัน 3 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 เอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำ ประการที่ 2 การนั่งวิปัสสนา ประการที่ 3 การแจ่มแจ้งในจิตภาพ และวิธีการบรรลุเป็นนอริยปราชญ์ทั้ง 3 ประการนี้ก็ล้วนชี้ให้เห็นถึงการตกลึกทางความคิดและประสบการณ์การอบรมสั่งสอนของหวังหยางหมิงในแต่ละช่วงเวลาที่ไม่เหมือนกัน เรียกว่า “สามแปรแห่งหลักการสอน” (教之三变)

1. เอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำ เป็นวิธีการขัดเกลาทางศีลธรรมขั้นพื้นฐานที่สำคัญของปรัชญาชีวิตในมุมมองหวังหยางหมิง เมื่อครั้งพำนักอยู่ที่เมืองกุ้ยหยางเมื่ออายุ 38 ปี โดยเนื้อหาของเอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำเป็นอุดมคติว่าด้วยการการรับรู้และการลงมือปฏิบัติในเชิงศีลธรรม ซึ่งวิธีการในปรัชญาชีวิตมนุษย์ประการนี้ได้มีคุณค่าและคุณูปการที่สำคัญต่อพัฒนาการทางปรัชญาจีนอย่างมากมายมหาศาล

มนทัศน์ว่าด้วยการรับรู้เป็นหนึ่งในเดียวกับการกระทำนั้นมีที่มาจาก 2 สาเหตุหลัก คือ สาเหตุที่ 1 เกิดจากการต่อต้านแนวคิดที่ว่าด้วย “การรับรู้มาก่อนการกระทำตามหลัง” (知先行后) ของจูซี สาเหตุที่ 2 เกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์ปัญหาที่ผู้คนในสังคมรับรู้แต่ไม่ลงมือปฏิบัติ (知而不行) (Ren Jiyu, 2003, p.315-317) การแยกการรับรู้ออกจากการกระทำเป็นปัญหาพื้นฐานที่ทำให้จิตแยกออกจากหลักการแห่งสวรรค์ จนส่งผลให้มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ถึงการมีอยู่ของความรู้ได้ ดังที่หวังหยางหมิงได้วิพากษ์วิจารณ์ปัญหาของการรับรู้และการกระทำกับสัว้อาย ซึ่งในคัมภีร์ฉวนสือได้บันทึกไว้ว่า “ปัจจุบันผู้คนกลับแบ่งการรับรู้และการกระทำออกจากกันแล้วไปปฏิบัติ โดยเข้าใจว่ารับรู้ก่อนแล้วจึงค่อยปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงไปบรรยายถกเถียงกันเพื่อให้เกิดความรู้เสียก่อน รอให้การรับรู้เป็นจริง แล้วค่อยลงมือปฏิบัติ ดังนั้นหากไม่ลงมือกระทำตลอดชีวิต ก็ย่อมไม่รู้ตลอดชีวิต” (“今人却就将知行分作两件事情去做，以为必先知了，然后能行，我如今且去讲习讨论做知的功夫，待知得真了，方去做行的功夫。故遂终身不行，亦遂终身不知。”) (Wang, Shouren, 2010, p.5) ดังนั้นทฤษฎี “จิตคือหลักการแห่งสวรรค์” จึงเป็นหลักแนวคิดที่เกิดมาจากการแก้ปัญหาจิตแยกออก

จากหลักการแห่งสวรรค์ โดยมุ่งประเด็นไปที่การรับรู้และการกระทำของมนุษย์ คำถามต่อมา คือ ความสัมพันธ์ของการรับรู้และการกระทำในมุมมองของหวังหยางหมิงเป็นเช่นไร ในคัมภีร์ฉวนสือได้กล่าวไว้ว่า “การรับรู้เป็นแนวคิดของการกระทำ การกระทำเป็นคุณสมบัติของการรับรู้ การรับรู้เป็นจุดเริ่มต้นของการกระทำ การกระทำเป็นผลมาจากการรับรู้ หากเข้าใจหลักแห่งการรับรู้และการกระทำ ก็ย่อมทราบได้ว่าได้ว่าการรับรู้ย่อมมีการกระทำอยู่ในนั้น หากกล่าวถึงการกระทำ การรับรู้ก็ย่อมอยู่ในนั้น” (知是行的主意，行是知的功夫。知是行之始，行是知之成。若会得时，只说一个知，已自有行在；只说一个行，已自有知在。) (Wang Shouren, 2010, p.5)

ไม่เพียงเท่านี้ หวังหยางหมิงยังยกตัวอย่างจากคำกล่าวที่ว่า “ประจักษ์ความรักที่มีต่อวัตถุสีนสวงาม (如好好色) และ “ประจักษ์ความเกลียดที่มีต่อวัตถุรูปโฉมอันอัปลักษณ์” (如恶恶臭) ในคัมภีร์มหาศาสตร์ 《大学》 พร้อมทั้งอธิบายเสริมไว้ว่า

“เมื่อเห็นสีนสวงามถือเป็นการรับรู้ รักในสีนสวงามถือเป็นการกระทำ เพียงเห็นสีนสวงามก็ถือเป็นการกระทำ ยามที่เห็นสีนสวงามแล้วชอบทันที มิใช่หลังจากที่เห็นแล้วจึงจะชอบ เมื่อได้สัมผัสกลิ่นเน่าเหม็นถือว่าการรับรู้ การเกลียดกลิ่นเน่าเหม็นถือเป็นการกระทำ เพียงแค่มองที่ได้สัมผัสกลิ่นเน่าเหม็นก็เกลียด มิใช่หลังจากที่เห็นแล้วจึงจะเกลียด ประจักษ์ผู้ที่หายใจไม่สะดวกแม้จะมองเห็นกลิ่นที่เหม็นเน่าอยู่เบื้องหน้า ในจุมูกิเคยสัมผัสกลิ่นข้างใน จึงไม่สามารถสัมผัสถึงกลิ่นเน่าเหม็น และไม่เคยรับรู้ถึงกลิ่นเน่าเหม็นเลย หรือกล่าวว่า หากผู้ใดรู้จักความกตัญญูและภราดรภาพ ผู้นั้นก็ย่อมสำแดงในความกตัญญูทเวทิ เช่นนี้ก็ย่อมทราบในความกตัญญูและภราดรภาพ มิใช่เขารู้ในคำพูดของความกตัญญูและภราดรภาพ จึงจะสามารถรับรู้ในความกตัญญูและภราดรภาพ หรือจะเป็นการรู้ในความเจ็บปวด ตัวเขาเองจะต้องเจ็บปวด จึงจะทราบถึงความเจ็บปวด รู้ว่าหนาวตนจะต้องรู้สึกถึงความหนาว การรู้ว่าหิว ท้องของตนจะต้องเกิดความหิว การรับรู้จะแยกออกจากการกระทำได้อย่างไร นี่คือการหมายเดิมของการรับรู้และการกระทำ ซึ่งไม่เคยถูกกิเลสความเห็นแก่ตัวเข้ามาครอบงำ” (“见好色属知，好好色属行。只见那

好色属行。只见那好色时已自好了，不是见了后又立个心去好。闻恶臭属知，恶恶臭属行。只闻那恶臭时已自恶了，不是闻了后别立个心去恶。如鼻塞人虽见恶臭在前，鼻中不曾闻得，便亦不甚恶。亦只是不曾知臭。就如称某人知孝，某人知弟。必是某人已曾行孝行弟，方可称他知孝知弟。不成只是晓得说些孝弟的话，便可称为知孝弟。又如知痛，必已自痛了，方知痛。知寒，必已自寒了。知饥，必已自饥了。知行如何分得开？此便是知行的本体，不曾有私意隔断的。) (Wan Shouren, 2010, p. 4)

มโนทัศน์ว่าด้วยการรับรู้และการกระทำในมุมมองของหวังหยางหมิงมีลักษณะเป็นอุดมคติและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ด้วยข้อจำกัดในเรื่องของลำดับก่อนหลังของเวลา เพราะความสัมพันธ์ว่าด้วยการรับรู้เป็นขอบเขตทางปรัชญาของความรู้ดีและเป็นจุดเริ่มต้นของการพฤติกรรมทั้งหลาย ในขณะที่เดียวกันการกระทำถือเป็นขอบเขตทางปรัชญาของหลักปฏิบัติ ด้วยเหตุนี้ การกระทำเกิดจากกระบวนการทำงานของการรับรู้ ส่วนการรับรู้ก็เป็นเครื่องชี้นำและผลลัพธ์ของการกระทำ

แท้ที่จริงนั้น มโนทัศน์ว่าด้วยเอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำที่หวังหยางหมิงเสนอมามีความลึกซึ้งยิ่งกว่าการพิจารณาตามอักษร ซึ่งคำว่าเอกภาพหรือความเป็นหนึ่งเดียวกันที่หวังหยางหมิงเสนอมานั้นไม่ได้หมายความว่ามโนทัศน์การรับรู้และการกระทำมีลักษณะเป็นเนื้อแท้เดียวกันโดยสิ้นเชิง เราจึงกล่าวได้ว่าการรับรู้และการกระทำมีความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมซึ่งกันและกันจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เพราะถ้ามนุษย์สูญเสียภาวะของการรับรู้และการกระทำไปเมื่อใด กิเลสก็จะเข้ามาดบังและครอบงำศีลธรรมที่มีอยู่ภายในจิตใจ จนส่งผลให้มนุษย์ไม่สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีได้ อย่างไรก็ตาม แม้การวิพากษ์วิจารณ์การรับรู้และการกระทำของหวังหยางหมิงจะเป็นการแก้ไขปัญหาการรับรู้แยกออกจากการกระทำของจูซี และมโนทัศน์ว่าด้วยเอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำจะมีความสมบูรณ์แบบในทางทฤษฎีการบรรลุเป้าหมายเป็นอริยปราชญ์ แต่ในทางปฏิบัติกลับแยกออกจากกันไม่ต่างจากสำนักแห่งหลักการเฉิง-จู เพราะทำไม่สามารถทำได้จริงและไม่สอดคล้องกับความรู้ทั่วไป เนื่องจากมนุษย์เราจะต้องรับรู้ในสรรพสิ่งที่ปรุงแต่งจากจิตเสียก่อน หลังจากนั้นจึงจะมีแนวทางที่ถูกต้องในการลงมือปฏิบัติ จนในที่สุดหวังหยางหมิงก็ต้องเสนอการนั่งวิปัสสนาเพื่อเป็นทางออกของวิธีการบรรลุเป้าหมายเป็น

อริยปราชญ์ในปรัชญาชีวิตมนุษย์

2. การนั่งวิปัสสนา เป็นวิธีการขัดเกลาทางศีลธรรมร่วมกับแนวคิดสำนักขงจื้อ พระพุทธศาสนาและศาสนาเต๋า หากเปรียบเทียบจุดเหมือนและจุดแตกต่างระหว่างแนวคิดทั้งสามสำนักก็จะพบว่า ไม่ว่าจะเป็แนวคิดสำนักขงจื้อ พระพุทธศาสนาและศาสนาเต๋าก็สอนให้นั่งวิปัสสนาเพื่อฝึกฝนและชำระจิตใจไม่ให้มีอารมณ์รัก โลภ โกรธ หลง แต่ทว่าข้อแตกต่างกลับอยู่ที่แนวคิดสำนักขงจื้อสอนให้มนุษย์หมั่นพัฒนาเมตตาธรรม มโนธรรมและปัญญาเพื่อบรรลุเป็นอริยปราชญ์ โดยรักษาไว้ซึ่งหลักการแห่งสวรรค์และหมั่นขจัดกิเลสในตัวของผู้มนุษย์ (存天理， 灭人欲。) ดังที่จูซีได้กล่าวไว้ว่า “อาจารย์หมิงเต๋า (เฉิงเฮ่า) ได้สอนให้นั่งวิปัสสนา อาจารย์หลิ่งก็สอนให้นั่งวิปัสสนาเช่นกัน จิตไม่สงบ ก็ไม่สามารถเป็นหนึ่งเดียวกับหลักการสวรรค์ได้” (明道教人静坐， 李先生亦教人静坐， 盖精神不定， 则道理无凑泊处。) (Huang Shiyi, 2014, p. 235) จากคำพูดนี้ชี้ให้เห็นถึงข้อแตกต่างระหว่างแนวคิดสำนักขงจื้อและพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการเข้าถึงนิพพาน บรรลุเป็นพุทธะ ส่วนลัทธิเต๋านั้นได้มุ่งเน้นไปที่การเข้าถึงเต๋า สำเร็จเป็นเซียน อายุยืนไม่แก่ชรา ในมุมมองของหวังหยางหมิงนั้น การนั่งวิปัสสนาประดุจตั้งการวางยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ จึงไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อขัดเกลาจิตใจของตนให้สงบเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นการตัดขาดจากการยั่วยวนของกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดีจากภายนอกที่เข้ามาครอบงำสามัญสำนึกของมนุษย์ หลังจากนั้นจึงค่อยสำแดงความรู้ดีให้ปรากฏ แต่การที่หวังหยางหมิงกล่าวว่า “การอบรมสั่งสอนให้ผู้คนหมั่นแสวงหาความรู้ มิควรฝึกไฝ่ด้านใดด้านหนึ่ง ในช่วงเริ่มแรกของการรำเรียน อาจออกแวงล่งเล จิตใจไม่มั่นคง สิ่งที่จะนึกครุ่นคิดส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดี ด้วยเหตุนี้จึงสอนให้นั่งวิปัสสนา ทำจิตใจให้สงบ” (教人为学， 不可执一偏， 初学时心猿意马， 拴缚不定， 其所思虑多是人欲一边， 姑教之静坐、息思虑。) (Wang Shouren, 2010, p. 17) เป็นการชี้ให้เห็นถึงกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดีในมุมมองของหวังหยางหมิงเกิดจากการครุ่นคิดของเรา ซึ่งขัดกับหลักการกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดีจากภายนอกเข้ามาดบังความรู้ดี อย่างไรก็ตาม การนั่งวิปัสสนาถือเป็นวิธีการขัดเกลาทางศีลธรรมที่เป็นรูปธรรมและได้ผลมากที่สุด

แต่ทว่าการนั่งวิปัสสนานั้นจะต้องมีการข่มกิเลสและทบทวนชำระจิตใจให้ผ่องใสด้วย เพราะถ้าหากขาดการข่มกิเลสและทบทวนชำระจิตใจไป ก็ย่อมส่งผลให้การนั่งวิปัสสนาไม่สำเร็จผล ดังที่หวังยางหมิงเคยกล่าวไว้ว่า “เวลานี้จะต้องสอบให้มีการข่มจิตใจ ยามที่การข่มตนไม่มีช่องว่างในการตัดสินแยกแยะ ประดุจดังการกำราบโจรร้าย จะต้องมิจิตใจมั่นคงแน่วแน่” (須教他省察克治。省察克治之功，则无时而可间。如去盗贼，湏有个扫除廓清之意。) (Wang Shouren, 2010, p. 17)

3. การแจ่มแจ้งในจิตภาพ ภาษาจีนเรียกว่า จื่อเหลียงจื่อ เดิมทีมาจากคำว่า จื่อจื่อ (致知) ในคัมภีร์มหาสารศาสตร์ และถือเป็นวิธีการบรรลุเป้าหมายเป็นอริยปราชญ์ในปรัชญาชีวิตมนุษย์ที่สำคัญที่สุดของหวังยางหมิง อันคำว่า “การแจ่มแจ้ง” หรือ “จื่อ” หมายถึงการจัดเจนจนถึงที่สุด ซึ่งมีความหมายตรงกับความถึงที่สุดในเส้าโศกเสียใจอาลัยยิ่ง หรือในคัมภีร์จิวอี้ที่กล่าวไว้ว่า “รับรู้และบรรลุ” การรับรู้ถึงจุดสูงสุดคือความรู้ การบรรลุถึงคือการแจ่มแจ้ง (致者，至也。如云‘丧致乎哀’之致，《易》言‘知至至之’，知至者知也，至之者致也。) (Wang Shouren, 2010, p. 1018-1019) ส่วนคำว่า “จิตภาพ” ในที่นี้หมายถึงความรู้ดีหรือเหลียงจื่อที่มีความหมายในเชิงศีลธรรมที่มีอยู่ในจิตใจและมีความเป็นนิรันดร์ ไร้ซึ่งจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ดังนั้น คำว่าการแจ่มแจ้งในจิตภาพจากมุมมองหวังยางหมิง เราสามารถนิยามความหมายได้ว่าเป็นการขัดเกลาความรู้ดีให้สะอาดและบริสุทธิ์จนถึงที่สุด ในเมื่อการแจ่มแจ้งในจิตภาพเป็นแนวคิดที่มาจากคัมภีร์มหาสารศาสตร์ คำถามต่อมาคือการแจ่มแจ้งในจิตภาพมีความสัมพันธ์อย่างไรกับการตัดกิเลสและดาร์ศรีธา หวังยางหมิงได้บรรยายไว้ในคัมภีร์ฉวนสี่ลู่ว่า “อันการแจ่มแจ้งในจิตภาพอยู่เหนือทุกสรรพสิ่งใด ๆ ทุกเวลา ก็คือการตัดกิเลส การแจ่มแจ้งในจิตภาพด้วยความจริงใจก็คือการดาร์ศรีธา ส่วนการแจ่มแจ้งในจิตภาพด้วยความจริงใจและปราศจากการปรุงแต่ง ความดีอัน ธิฐิและอิตตา ก็คือการปรารถนาให้ใจเกิดความเที่ยงตรง” (故区区专说致其良知。随时就事上致其良知，便是格物。著实去致良知，便是诚意，著实致其良知，而无一毫意必固我，便是正心。) (Wang Shouren, 2010, p. 91) การแจ่มแจ้งในจิตภาพในมุมมองของหวังยางหมิง

นั้นเป็นพื้นฐานที่ครอบคลุมหลักการบำเพ็ญตนทุกอย่างในคัมภีร์มหาสารศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นการตัดกิเลส ดาร์ศรีธาและปรารถนาให้ใจเกิดความเที่ยงตรง หากปราศจากการแจ่มแจ้งในจิตภาพ มนุษย์ก็จะไม่สามารถตัดกิเลส ดาร์ศรีธาและปรารถนาให้ใจเกิดความเที่ยงตรงได้ เพราะการแจ่มแจ้งในจิตภาพก็คือการแจ่มแจ้งในความรู้ดี และความรู้ดีเป็นอันติมะที่มีอยู่ในตัวของมนุษย์ทุกคนเป็นพื้นฐานภายใต้บ่อเกิดแห่งการรับรู้ของมนุษย์นี้ เราสามารถเข้าใจความหมายของคำว่า การแจ่มแจ้งในจิตภาพหมายถึงการประพฤติปฏิบัติตามเจตจำนงแห่งความรู้ดี ดังนั้นแนวคิดว่าการเจตจำนงในจิตภาพจึงไม่ใช่ทฤษฎีเพียงอย่างเดียวเท่านั้น อีกทั้งยังเป็นหลักในการปฏิบัติที่ครอบคลุมไปถึงความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของเราทุกคนอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า สาเหตุที่การแจ่มแจ้งในจิตภาพเป็นวิธีการขั้นสูงสุดในปรัชญาชีวิตมนุษย์ของหวังยางหมิงนั้น ไม่ได้อยู่ที่ความสลับซับซ้อนในตัวทฤษฎี แต่เป็นเพราะความเรียบง่ายของหลักคำสอน การบรรยายถึงความรู้ดีแต่ไม่แจ่มแจ้ง สิ่งที่แจ่มแจ้งก็ไม่ถือว่าเป็นความรู้ดี ผู้ที่ฝึกฝนและบำเพ็ญตนจึงไม่จำเป็นต้องฝึกฝนและทบทวนตนผ่านการรำเรียนจากผัสสะภายนอก ขอเพียงแค่อธิบายความรู้ดีออกไป โดยมีวิธีการสำคัญ 2 ประการ คือ (1) การธำรงไว้ซึ่งความบริสุทธิ์ผุดผ่องของความรู้ดีด้วยการหมั่นขจัดกิเลสและความปรารถนาที่ไม่ดีโดยไม่ให้เข้ามาครอบงำ (2) จะต้องมีความมุ่งมั่นและการหมั่นลงมือปฏิบัติจริงมากกว่าการพร่ำสอนด้วยคำพูดด้วยการสำแดงความดีงามที่มีอยู่ในจิตใจให้เป็นที่ประจักษ์อยู่เสมอ เมื่อความรู้ดีของมนุษย์สะอาดและบริสุทธิ์เช่นนี้แล้ว ผู้ที่ฝึกฝนและบำเพ็ญตนก็ย่อมเป็นหนึ่งในเดียวกับทุกสรรพสิ่ง (万物为一体) ได้ หากเปรียบเทียบหลักปฏิบัติของการบรรลุเป็นอริยปราชญ์ระหว่างจูซีและหวังยางหมิง จะเห็นได้ว่า แม้แนวคิดทั้งสองท่านนี้จะเป็นสายจิตนิยมเหมือนกัน แต่ทว่าจูซีมุ่งเน้นไปที่ความรู้ กรอบระเบียบและแนวคิดในเชิงศีลธรรม ซึ่งมีลักษณะเป็นภาววิสัย ส่วนหวังยางหมิงมุ่งเน้นไปที่อารมณ์ เหตุผล ความรู้สึกและประสบการณ์ในเชิงศีลธรรม อันมีลักษณะเป็นอัตวิสัย

เมื่อพิจารณาจากวิธีการขัดเกลาทางศีลธรรมว่าด้วยการแจ่มแจ้งในความรู้ดี ก็ทำให้เราเห็นถึงภาพรวมและจุดเด่นของแนวความคิดในสมัยราชวงศ์หมิง นั่นก็คือการมุ่งไปที่การลงมือปฏิบัติในเชิงศีลธรรม ซึ่งกล่าวได้ว่า

ที่มาของแนวคิดของหวังหยางหมิงเกิดจากการวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของจูซีผ่านประสบการณ์เป็นหลัก ดังนั้นแนวคิดของหวังหยางหมิงจึงถือเป็นกระบอกเสียงให้ผู้คนในสังคมรู้จักลงมือปฏิบัติมากกว่าการพูด อีกทั้งยังเป็นการลดภาระการแสวงหาหลักการแห่งสวรรค์จากทุกสรรพสิ่ง โดยให้กระตุ้นให้ผู้คนในสังคมหันมาทบทวนความรู้ดีที่มีอยู่ในตนเพียงเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ราชวงศ์หมิงจะเป็นราชวงศ์ที่เสื่อมโทรมในทุกด้านมากที่สุดราชวงศ์หนึ่งในประวัติศาสตร์จีน แต่ยังมีแนวคิดหวังหยางหมิงคอยทำหน้าที่เป็นเปลวไฟนำแสงสว่างให้แก่ผู้คนในสังคมสมัยนั้น

คุณค่าของปรัชญาชีวิตมนุษย์ในมุมมองของหวังหยางหมิง

เนื่องจากผลของการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (The Fourth Industrial Revolution) ได้กลายเป็นตัวกระตุ้นให้วิทยาการองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ มีการบูรณาการระหว่างกันและมีพัฒนาการที่ก้าวกระโดดมากกว่าในอดีต มีการใช้นวัตกรรมอย่างปัญญาประดิษฐ์ (artificial intelligence) เป็นเครื่องมือหลักในอำนวยความสะดวก ส่งผลให้ชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์เปลี่ยนไป มนุษย์มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคมมากยิ่งขึ้น แต่ทว่าโครงสร้างและองค์ประกอบของแต่ละสังคมเป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อนเกินกว่าการตัดสินใจของปัญญาประดิษฐ์ จึงทำให้สังคมยังจำเป็นต้องอาศัยระเบียบและตัวบทกฎหมายเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในขณะเดียวกันศีลธรรมอันดีงามก็ยังคงมีความจำเป็นต่อการจรรโลงจิตใจของผู้คนในสังคม ซึ่งไม่ว่าจะเป็นระเบียบและตัวบทกฎหมายหรือจะเป็นศีลธรรม ทั้งสองสิ่งนี้ต่างก็มีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน โดยที่ระเบียบและตัวบทกฎหมายจะสามารถควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้มีพฤติกรรมภายนอกที่สอดคล้องและเป็นไปตามข้อกำหนดของสังคม แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า จะครอบคลุมไปถึงความคิดและจิตใจที่อยู่ภายในของมนุษย์ ดังนั้นศีลธรรมจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ในควบคุมความคิดและพฤติกรรมภายในของมนุษย์ เพราะถ้าปราศจากศีลธรรม มนุษย์ก็ย่อมเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ แล้วคำถามต่อมาคือ มนุษย์จะนำความรู้เชิงศีลธรรมไปประพฤติปฏิบัติอย่างไรเพื่อก่อให้เกิดคุณค่าที่เติมเต็มตนเองและสังคม หากมองจากตัวปรัชญาชีวิตของมนุษย์ มโนทัศน์ว่าด้วยอริยปราชญ์ในมุมมองของหวังหยางหมิงชี้ให้เห็นถึงความมุ่งมั่นที่มีต่อการ

แสวงหาความเท่าเทียมและอิสระที่มนุษย์ทุกคนมีมาตั้งแต่กำเนิดในเชิงศีลธรรม ส่วนวิธีการในปรัชญาชีวิตมนุษย์นั้น เอกภาพแห่งการรับรู้และการกระทำเป็นตัวแทนของลงมือปฏิบัติจริงในเชิงศีลธรรม การนั่งวิปัสสนาก็มีคุณค่าตรงที่เป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักถ่มถุยและอดทนต่อ การถูกยั่ววนโดยกิเลสจากภายนอก ในขณะที่เดียวกันก็ได้สอนให้มนุษย์รู้จักสำแดงเมตตาธรรม มโนธรรมและปัญญาแก่ทุกสรรพสิ่งอย่างเป็นที่ประจักษ์ชัด ส่วนการแจ่มแจ้งในจิตภาพเป็นการสอนให้มนุษย์รู้จักตระหนักถึงศีลธรรมที่มีอยู่ภายในจิตใจเพื่อบรรลุเป็นหนึ่งเดียวกับสวรรค์ จะเห็นได้ว่าหวังหยางหมิงได้อธิบายปรัชญาชีวิตมนุษย์ในเชิงศีลธรรมได้อย่างครอบคลุมและสมบูรณ์แบบ อีกทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงจุดสูงสุดของพัฒนาการทางความคิดในประวัติศาสตร์ปรัชญาจีน หากทุกคนมีสามัญสำนึกและความรับผิดชอบไม่ฝักใฝ่แบ่งพรรคแบ่งพวก สามารถแยกแยะผิดชอบชั่วดีสิ่งใดถูกต้องก็กระทำ สิ่งใดผิดก็ละเว้น เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ย่อมสามารถเปลี่ยนแปลงสังคมที่เสื่อมทรามในด้านศีลธรรมให้กลับมาขึ้นเป็นปกติสุขได้ หรือจะกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ เนื่องจากปรัชญาแนวคิดของหวังหยางหมิงมุ่งเน้นไปที่การขัดเกลาทางศีลธรรมเป็นหลัก คุณค่าสำคัญจึงอยู่ที่การยกระดับมาตรฐานทางศีลธรรมของผู้คนในสังคมด้วยสามัญสำนึกในเชิงศีลธรรม และได้กลายเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์และความหนึ่งเดียวกับสวรรค์อันเป็นบ่อเกิดของความสุขและอิสระที่แท้จริง

สรุป

ปรัชญาชีวิตในมุมมองของหวังหยางหมิงเป็นแนวคิดเปี่ยมไปด้วยคุณค่าสำคัญที่สอดคล้องต่ออุดมคติของแนวคิดสำนักขงจื๊ออันว่าด้วยการขัดเกลาตนเพื่อบรรลุเป็นอริยมนุษย์ ส่วนแนวคิดเอกภาพแห่งการรับรู้ การนั่งวิปัสสนาและการแจ่มแจ้งในจิตภาพก็ล้วนเป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงความสมบูรณ์แบบในเรื่องปรัชญาชีวิตเชิงศีลธรรม ด้วยเหตุนี้ เราจึงไม่ต้องแปลกใจว่าทำไมประเทศจีนได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาและการวิจัยแนวคิดสำนักแห่งจิตของหวังหยางหมิงเป็นอย่างมาก นั่นเป็นเพราะแนวคิดสำนักแห่งจิตของหวังหยางหมิงไม่ได้มีบทบาทที่สำคัญต่อพัฒนาการด้านประวัติศาสตร์แนวความคิดของจีนเท่านั้น อีกทั้งยังมีคุณค่าที่สำคัญต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนในสังคมยุคปัจจุบันอีกด้วย

จากการศึกษาปรัชญาชีวิตในมุมมองของหวังหยางหมิง มีข้อสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นข้อสังเกตที่น่าจะนำไปสู่การศึกษาค้นคว้าต่อไป แม้จะการอธิบายความหมายของความรู้ดีตามที่คณะหวังหยางหมิงมีรายละเอียดและมีความความหมายครอบคลุมมากกว่านักคิดสำนักขงจื้อที่มีอยู่ก่อนหน้า แต่ทว่าก็มีปัญหาประการหนึ่งที่ปรากฏออกมาอย่างเห็นได้ชัด นั่นก็คือ หวังหยางหมิงกล่าวเพียงมนุษย์ทุกคนมีความรู้ดี แต่ไม่ได้กล่าวว่าความ

รู้เกิดขึ้นมาได้อย่างไรและไม่ได้บอกว่าความรู้ดีที่ติดตัวมนุษย์มาจะติงามบริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งแต่กำเนิด ซึ่งผู้เขียนมองว่าในอนาคตควรมีการศึกษาเปรียบเทียบมโนทัศน์ว่าด้วยความรู้ดีตามความเข้าใจของนักคิดสำนักหวังหยางหมิงรุ่นหลัง เช่น หวังจี (王基) เฉียนเต๋อหง (钱德洪) หวังเกิ้น (王艮) โจวโส่วอี (邹守益) เป็นต้น ทั้งนี้ก็เพื่อต้องการเสริมสร้างความเข้าใจที่มีต่อมโนทัศน์ว่าด้วยความรู้ดีของหวังหยางหมิงได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น



References

- Cai, R. (1983). *Wang Yangming's Philosophy*. Taipei: San Min Books. (in Chinese)
- Chan, W. (2007). *Collection of Commentaries on Reflections on things at hand*. Shanghai: East China Normal University Press. (in Chinese)
- Chen, L. (2009). *Between Being and Non-Being the Spirit of Wang Yangming's Philosophy*. Beijing: Life, Reading, and New Knowledge Press. (in Chinese)
- Huang, S. (2014). *Classified Conversation of Zhu Xi*. Shanghai: Shanghai Ancient Books Publishing House. (in Chinese)
- Huang, Z. (2008). *The Record of the Ming Scholars*. Beijing: Zhonghuashuju. (in Chinese)
- Qin, J. (1987). *Wang Yangming*. Taipei: Dongda Tushu Co.,Ltd. (in Chinese)
- Ren, J. (2003). *History of Chinese Philosophy (3)*. Beijing: Beijing People's Publishing House. (in Chinese)
- Wang, S. (1992). *Wang Yangming Quan ji*. Shanghai: Shanghai Ancient Books Publishing House. (in Chinese)
- Wang, S. (2010). *Wang Yangming Quan ji*. Hangzhou: Hangzhou Ancient Books Publishing House. (in Chinese)
- Wu, Z. (2011). *Intensive Wang Yangming's Instructions for Practical Living*. Shanghai: Fudan University Press. (in Chinese)
- Yang, B. (1988). *Mencius*. Beijing: Zhonghuashuju. (in Chinese)

